

KIRÁLY JÁNOS ÉLETÚTJA

Merényi László

E sorok írója a Szovjetunió földjén járva, a krími Alusta városában találkozott a magyar származású Király Jánossal, az intervenció háború egyik kiemelkedő harcosával. Király elvtárs — akivel több napot együtt töltöttem — elmesélte életét s hozzájárult ahhoz, hogy visszaemlékezései alapján pályafutása történetét megírhassam. A folyóirat terjedelmi korlátait figyelembe véve, a rendelkezésemre álló anyagot eléggé le kellett rövidítenem, de úgy érzem így is sikerült megrajzolnom egy magyar internacionalista harcos életútját.

*

Király János 1893-ban született a Szabolcs megyei Ór községben. Szegényparaszti családból származott. Édesapja (kit szintén Király Jánosnak hívtak) 4 hold földet bérelt a vajai Vay grófok birtokán. Elég nehezen éltek, s a fiatal Király Jánosnak csak 6 elemi elvégzésére volt lehetősége. Ifjú korában sok összetűzése volt a csendőrökkel. A választásokon mindig a 48-as ellenzékiek mellett tüntetett, s verekedett is a kormánypárt híveivel egy alkalommal.

Egészen 1914-ig nem mozdult ki Szabolcs megye határai közül. A világháború kitörése azonban fordulatot hozott életében. 1914. augusztusában a 21 éves Király Jánost behívták: Szatmárnémetibe vonult be, az 5. honvéd huszárezredhez. Innen később Kassára vitték — majd átirányították Szécsénybe a 11. honvéd gyalogezredhez. Király Jánost — akárcsak számos falubelijét — a háborús lelkesedés nem ragadta magával, s hamar szerzett rossz tapasztalatokat az úri tisztekről és az emberi méltóságot lealázó kikötötésről.

1914 novemberében vitték a harctérre. Az uzsoki szoroson átkelve, a galíciai erdőkben került először a tűzvonalba. 1914—15 telén részt vett a kárpáti védelmi harcokban. „Gyakran éjjel is meneteltünk — emlékezik vissza — s sokszor annyira kimerültünk, hogy állva elaludtunk. A tisztek lopták az élelmet. Nekünk, bakáknak papírbakancsok jutottak a kegyetlen kárpáti télben.” Lába meg is fagyott, s ezért hetekig volt kórházban. 1915 áprilisában egy rövid időre haza is mehetett falujába. Ekkor látta utoljára otthonát.

1915 májusában Jászberénybe vonult be ismét. Lengyelországba vitték, hol már ekkor folyt a Monarchia hadseregének előrenyomulása. Lemberg,

majd Lublin városokon keresztül ért csapata Breszt-Litovszk alá. Király János és társai közben jó baráti kapcsolatba kerültek a lengyel lakossággal. „Sokat panaszkodtak nekünk a németek miatt. Ezek a germán katonák nagyon gorombán bántak a lengyelekkel. Minket is nagyon gőgösen kezeltek, s ahol csak tehettek, a szálláshelyről igyekeztek kitűrni bennünket. Mi természetesen nem hagytuk magunkat, s gyakran összekaptunk a németekkel.”

Breszt-Litovszk ostromakor kitűnt bátorságával, s ezért őrzetetővé lépett elő. Ez azonban nem változtatta meg véleményét a háborúról. Barátaival szűkebb körben gyakran szidták ezt a véres mészárlást. „Különösen az védődött fel bennünk sokszor, hogy mi értelme van ennek az egésznek? Mi mindnyájan jó magyarok voltunk, szerettük hazánkat, de kezdtük úgy látni, hogy ez az egész háború nem a mi érdekünk, hanem a németeké.”

Breszt-Litovszk bevétele után a volkiniai hadszíntérre került. 1915 októberében ezredével Tarnopolban bekerítették. Október 11-én orosz hadifogságba esett. „Ezt a dátumot nem felejttem el, amíg élek. Hiszen egész további életem ettől kezdve Oroszországban zajlik le.”

A foglyi Király Jánost először Kijevbe vitték. Később a szibériai Irkuckba hurcolták. 1916-ban azonban visszavitték az európai Oroszországba, mert szükség volt a jó erőben levő foglyok munkájára a novgorodi kormányzó-ságban a Sekszna folyóhoz vezető csatorna építésénél. Kegyetlen munkafeltételek mellett dolgoztak, s így a még oly szívós természetű Király János is súlyosan megbetegedett. Ezért 1917. elején átmenetileg felmentették a robot alól.

Mint lábadozó beteget egy alkalommal kiengedték az egyik közeli faluba. 1917 márciusa volt ekkor. E látogatása alkalmával tudta meg Király elvtárs a falusiaktól a februári demokratikus forradalom hírét, amelyet a foglyotábor parancsnoksága eltitkolt előttük. Lázás érdeklődéssel hallgatta a híreket a szabadságról, a zsarnokok elkergetéséről, a 8 órás munkaidőről. Király János, midőn visszatért a táborba, elmondta mindezeket foglyotársainak. Megindult körükben a szervezkedés. Követelték a 8 órás munkaidőt (az addigi 12 órással szemben). Árulás révén azonban a parancsnokság tudomást szerzett a mozgalmról. A vezetőket — köztük Királyt is — félholtra verték, majd lecsukták.

Ezután Király Jánost és társait Irkuckba vitték. Az ottani táborban azonban életük nem volt olyan kedvezőtlen; kapcsolatot tudtak ugyanis létesíteni a városi lakossággal. Irkuckban voltak már jelentős munkásszervezetek, sőt a szocialisták egy-két alkalommal még a táborba is kijöttek, hogy előadást tartsanak a fogoly-katonáknak. Ekkor ismerkedett meg Király János a szocializmus eszméjével (melyről bizony odahaza falujában nem sokat hallhatott), s lett ennek lelkes híve egész további életében.

Ősszel az orosz 11. gyalogezred katonáival együtt számos magyar fogoly ment ki burgonyát ásni Irkuck határába. Király János is ott volt, sőt — miután időközben kitanulta a cipésmesterséget — később is velük maradt. Az orosz katonák hamarosan megbarátkoztak vele, s egyáltalán nem ellenségként kezelték. S egy zivataros éjszakán (1917. novemberét írták ekkor) új forradalom híre érkezett laktanyájukba. A közkatonák azonnal melléje álltak, s Királyhoz ekkor így szóltak: „Gyere velünk, János! Harcolj velünk a szabadságért!” Király természetesen csatlakozott hozzájuk. Ekkor vált ő is a szocialista forradalom harcosává.

Irkuckban 1917. novemberében 9 napig tartott a harc. A forradalmár katonák — egyesülve a felfegyverzett munkásokkal — nehéz küzdelemben álltak a régi rend híveinek erőivel. Király János a pontonhíd védelmének

harcolt. „Egy gimnázium épülete állt mellette; ezt védtük napokon keresztül. Az ellenség egyik éjszaka bombákat dobott be; aki a földszinten lakott, meghalt.” Végül győzött Irkuckban is a forradalom.¹ 1917 decemberében „nemzetközi légio” alakult a városban, a vörös gárda támogatósára. Tagjai legnagyobb részt magyarok voltak. Király elvtárs is belépett soraikba, mint lovas katona.

Kezdetben csak rendfenntartó feladatokat kellett ellátniuk. Ez nem ment nehezen, mert Irkuckban és környékén gyorsan megszilárdult a szovjethatalom. Ám 1918 elején megkezdődött a japánok által támogatott ellenforradalmi lázadás. Király elvtárs a mandzsu határ közelében „sztáncija Borzá”-nál esett át a tűzkeresztségen. Ezután Olovjanná² falunál harcolt Szemjonov ellenforradalmi bandái ellen. Az Onon folyón átkelve hátába kerültek a fehéreknek, s tönkrevették őket.³ Ezzel Szemjonovék lázadása csúfos kudarcba fulladt. Igaz, az ellenforradalmárok februárban, majd márciusban ismét támadtak — idegen segítséggel. Azonban ezúttal is visszaverték őket. Király elvtárs közben fontos harci tapasztalatokat szerzett.

1918 tavaszán a csehszlovák légiók ellenforradalmi lázadása súlyos helyzetbe hozta a szovjethatalmat Szibériában. A nagy „transzszibériai vasút” az ellenség kezébe került. Király János csapata Nizsnij-Udinszknál került szembe velük; egy bányászrezred támogatta őket. A jól felfegyverzett ellenséggel azonban visszavonulásra kényszerültek. Később azonban a Belaja és a Kitoj folyóknál feltartóztatták az ellenforradalmár lázadók előrenyomulását.

A tiszteres túlerőben levő ellenség körülzárta Irkuckot. A rendőrség árulása következtében a város elesett. 1918 nyarának elején Király elvtárs a „sztári-csitinszki trákt” útvonal védelménél harcolt mintegy másfél hónapon keresztül. Miután megsebesült, a csitai kórházba került. Itt egy ismerősével találkozott, aki azt tanácsolta neki, hogy ne menjen vissza a csapatához, mert azt biztosan szétverték már, hanem jöjjön majd az ő egységéhez az Amur vidékére. Király elvtárs azonban nem akarta elhagyni eddigi harcostársait. Ezért felgyógyulása után — 1918 szeptemberében — visszament alakulatához.

Király János visszatért oda, ahol sebesülésekor csapata volt, itt azonban már nem találta társait. Később megtudta, hogy egysége a mongol határ felé ment. Utánuk eredt, s találkozott is velük. Megtudta tőlük a szomorú valóságot: azt, hogy a csapatot bizony szétverték.⁴ „A helyzet nagyon kilátástalannak tűnt. A reményt azonban nem vesztettük el, hanem elhatároztuk a harc folytatását. Az adott körülmények között azonban nem volt más megoldás, minthogy kis csapatokra oszoljunk.” Király elvtárs tagja lett egy 14 főnyi — legnagyobb részt magyarokból álló — csoportnak, mely a grúz Karalandasvili vezetése alatt állt.

A Bajkál-tótól délre, a mongol határ mentén tevékenykedtek. Nehéz dolguk volt, hiszen az ottani parasztok többségükben kulákok voltak, akik ellenséges érzülettel viselkedtek a vörösök iránt. Egy ideig bizony nem volt tanácsos a falvak közelében mutatkozniuk, ha nem akarták, hogy a lakosok észrevegyék és feljelentsék őket. Király elvtárs és társai azonban ebben

¹ November 19-én. Vö.: *Győrkei Jenő—Józsa Antal*: Magyar Internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban. Budapest, Kossuth, 1957. 24. o.

² Uo. 175. o. Lásd még: *Hadtörténelmi Közlemények*. (a továbbiakban HK.) 1957. 3—4. sz. 39. o.

³ Uo. 33. o.

⁴ „Augusztus végén az ellenforradalom túlereje következtében a frontot nem lehetett tovább tartani, a megmaradt magyar vörösgárdisták a hegyekbe és a tajgába vonultak vissza...” *Győrkei Jenő—Józsa Antal*: i. m. 36. o.

a reménytelennek látszó helyzetben is képesek voltak bátor vállalkozásokra. „Egy alkalommal éjszaka támadtuk meg az egyik fehér csapatot. A falu végre kiállított örüket egyik medvevadász társunk intézte el tőrrel. Ezután behatoltunk a faluba. Mi hatan rajtaütöttünk azon a házon, ahol a tisztek laktak. Részeg mámorukban mélyen aludtak — mi ébresztettük fel őket. A közkatonák simán megadták magukat; közülük többen csatlakoztak is hozzánk...”

A bátor kis csoport ős végén már mintegy száz főt számlált. A Jablonovij-hegységben tevékenykedtek, de néha feltűntek a mongol határ mentén is. (Egy-két alkalommal Mongolia területére is áttévedtek.) Helyzetük továbbra sem volt rózsás. „Más — velük együttműködő — csoportokat a fehérek elfogtak. Ránk is valóságos hajtóvadászatot rendeztek. A bújdosás nehéz korszaka volt. Sokat éhezünk; gyakran csak füvet és fakérget ettünk. Az volt azonban a legborzasztóbb, hogy segítségre sehonnan sem számíhattunk. A Vörös Hadsereg ekkor még messze volt, túl az Uralon...”

1919 tavaszán a helyzet változott. Kolcsak ellenforradalmár lázadói súlyos vereségeket szenvedtek az európai Oroszországban. Hogy csapataik harctéri veszteségeit pótolják, a fehérek elkezdtek Szibériában sorozni. Kolcsakék kényszertoborzása a parasztok hangulatát megfordította. „Most már kezdtek szidni a fehéreket. Az emberek kezdtek közeledni hozzánk. A szökevények egyre-másra jelentek meg nálunk.” Most már a falvakban sok hívük volt a vörös partizánoknak. Ez természetesen felbőszítette az ellenséget. „Büntető expedíciókat indítottak Kolcsakék egyes »vörösökkel cimboráló« falvak ellen. Sok házat felgyújtottak és a lakosokat megtizedelték. Ez viszont jó agitáció volt a fehérek ellen.”

A partizáncsapatok létszáma növekedett. Sokan csatlakoztak hozzájuk a falvakban. Király elvtárs már ekkor parancsnoka volt az egyik partizáncsoportnak. 1919 őszén a Fekete-Klucs, majd az Uszoli folyóknál került szembe az ellenséggel. Nehéz harcok után a fehéreket megverték. Ezután nagy elhatározásra jutottak. Az Irkucktól északra fekvő „alexandrovszki centrál” elfoglalását tervezték. Itt politikai foglyokat őriztek. A terv az volt, hogy ezeket kiszabadítják, s ezzel is növelik a partizánsereg létszámát. Sajnos, árulás történt soraikban. A fehérek előbb ágyúkkal összelőtték a politikai foglyok börtönét (legyilkolva a rabokat), majd erős egységekkel várták a vörös támadást. Mire a partizánok odajutottak, nagy ellenséges katonasággal kerültek szembe, s az alexandrovszki centrál elfoglalása nem sikerült.

A vörös partizánok az Angara egyik oldalán álltak, míg az ellenség a másikon. Király Jánosék elhatározták, hogy — ha meg is állították őket a fehérek Alexandrovszk előtt — meg nem futamodtak. „Cselt kellett alkalmaznunk. Ha nem tudtunk a folyón átkelni tömegben, meg kellett kísérelnünk kettesével. A hosszú Angara egyes kevésbé őrzött szakaszain keltek át párosával a mieink. Később aztán a kisebb egységek egyesültek és támadásba mehettek át.” Király elvtárs csapata felszabadította Alonka falut, majd északi irányban megkezdték az előrenyomulást. Miután Zsigalovból kiűzték az ellenséget, a partizánok egészen Verhalenszkig jutottak el (Irkucktól 500 km-re északra).

1919 decemberében nagy feladat hárult rájuk: a Jeniszei és a Csendes-óceán közti vidék szívének, Irkucknak a felszabadítása. A Bajkál-tó mentén harcolva nyomultak előre a nagyváros felé. Mintegy 7000 fő volt már ekkor a partizánok létszáma. Kemény harcban megállás nélkül ütköztek az ellenforradalmárokat. Miután az irkucki munkások is támogatták őket.

1920 januárjában sikerült e nagy várost felszabadítaniuk. Király János csapata élén az elsők között nyomult be a Bajkál-vidék központjába.

Miután az ellenség Irkuck vidékéről gyorsan elmenekült, mintegy 2–3 hétig csend uralkodott. Ekkor azonban újabb megpróbáltatással kellett szembenézniük. Nem szabad elfelejtenünk, hogy ekkor még az általuk felszabadított terület ellenségtől volt körülvéve; tőlük keletre japánok, nyugatra az omszki ellenforradalmi kormány csapatai álltak. A Vörös Hadsereg ekkor még az Ural vidékén harcolt. „Igaz, itt súlyos csapást mért már a fehérekre, ez azonban nem jelentett teljes tehermentesítést számunkra. Sőt Kapel ellenforradalmi csapatai nyugat felől támadást indítottak az irkucki terület visszafoglalására, hogy az utánpótlási vonaluk Vladivosztkok felől biztosítva legyen.” Király elvtárs csapatával kemény harcokat vívott a Kitoj és Belája folyóknál. Fel is tartóztatta a támadókat.

Alighogy elmúlt ez a veszély, máris jött a hír: északi irányból Szukon fehérgárdista tábornok fenyegeti Irkuckot. 1920 márciusa volt ekkor. Király János egységével megint a legveszélyeztetettebb pontra állt. A Bajkál-tó partjainál heves harcokba keveredtek. „Folyt a küzdelem szárazföldön és vizen egyaránt. Partizánjaink hajóval mentek a bajkáli kis szigetekre, hogy oda az ellenség be ne fészkehesse magát.” Végül Birulkánál zajlott le a döntő csata. A támadó fehéreket tönkrevérték. „Sajnos, az ellenséges parancsnokoknak sikerült elmenekülniük. A Bajkál zajlott ekkor, és emiatt embereink nem tudtak a futók után menni.”

Nem sokra rá bekövetkezett, amit már két év óta vártak: megérkezett a Vörös Hadsereg.⁵ Az itt küzdő partizánok most már nem voltak többé kénytelenek minden oldalról bekerítve harcolni, hiszen egyesülhettek az anyaországgal. Ez a tény igen fokozta önbizalmukat. „Az ellenség annál fejvesztettebb volt. Jellemző, hogy az eddig elég hosszú időn át velünk szembenálló cseh légionáriusok hangulata is megváltozott. Most már nagyon szidták a fehéreket, hogy azok becsapták őket. Kifejtették, hogy minden vágyuk minél hamarabb hazamenni. Mi ezt a szándékukat segítőtük megvalósítani.”

Király elvtárs az érkező Vörös Hadsereg soraiban sok magyar honfitársával, régi ismerősével találkozott. „Büszke voltam, hogy a mi népünk fiai közül mennyien harcolnak itt a világforradalomért.” Mikor a magyar vöröskatonák valahányszor összejöttek, volt miről mesélniük egymásnak. Sok szó esett az előző 1919-es években létrejött magyar proletárdiktatúráról és a rákövetkező véres ellenforradalomról. (Ezekről eddig Szibériába csak igen kósza és hiányos tájékoztatások jöttek.) Megismerkedett Zalka Mátéval is, kiről már eddig is sokat hallott. „Igaz, hogy ő csapatával a szomszédságban harcolt, Krasnojarszknál. Ez a »közeli szomszédság« azonban szibériai viszonylatban mintegy ezer kilométert jelentett...”

1920 májusában ideiglenes fegyverszünet jött létre. Megalakult a „Távol-Keleti Köztársaság” nevű ütközőállam, amelynek népe a szovjet állammal rokonszenvezett, viszont japán megszállás alatt állt. Eléggé rendellenes és ideiglenes állapot volt ez, amely nem is tartott sokáig. Miután a demarkációs vonalon japán provokációk történtek, megérkezett a parancs: „Előre a japánok ellen!” Király elvtárs csapatával részt vett a csitai ütközetben. Itt a japán intervenciókat megverték. Innen Verhnyeudinszkig nyomultak előre, hol aztán átmenetileg megálltak.

⁵ 1929 elején a Vörös Hadsereg felszabadította Szibériát. *Györkei Jenő—Józsa Antal*: i. m. 41. o.

Király Jánosék ekkor sem tétlenkedtek. Ha a hadszíntér nagyjából változatlan is maradt — találtak ők maguknak való feladatot. „Gyakran őrzőjáratokat indítottunk a japánok háta mögé. Vezetőnk mindig akadt a helyi lakosság soraiból, s annak útmutatásai szerint haladtunk a vége-láthatatlan sűrű őserdőben. Felderítő tevékenységünk általában sikerrel járt. Ezzel azonban nem elégedtünk meg; rajtaütésszerű támadásokat is hajtottunk végre. Egy alkalommal lecsaptunk egy fehér kozák csapatra. Két katonájukat elfogtuk, míg a többiek fejvesztve menekültek...”

Később megindulhatott 1920 júniusában az újabb nagy támadás a japánok ellen. Gangot állomásnál zajlott le a nagy csata, mélyben Király elvtárs is részt vett. A japánok újból vereséget szenvedtek. „A mieink hangulata igen lelkes volt. Már abban bízunk, hogy ha így megyünk tovább előre, meg sem állunk a Csendes-óceánig. Am három nappal az ütközet után megérkezett a fegyverszünet híre.” Átmeneti csend támadt a távol-keleti hadszíntéren.

Egy héttel a fegyverszünet után Király Jánost — már akkor jónevű partizánparancsnokot — Moszkvába hívták parancsnokképző iskolára. Király elvtárs vonatra ült s elhagyta Szibériát. 1920 június és szeptember között volt a moszkvai tiszti iskola hallgatója. Sok magyar bajtárssal találkozott nemcsak a hallgatók soraiban, hanem az oktatók között is. Az iskola előadói között volt — többek között — Kapitány Gyula volt vezérkari⁶ százados és Almási főhadnagy is. Mikor pedig Kun Béla Moszkvába érkezett, mindnyájan kivonultak üdvözlésére; a Magyar Tanácsköztársaság e kiváló vezetője pedig később meglátogatta őket az iskolán.

Am nem sokáig maradhatott Király elvtárs az elméleti tanulás résztvevője. Ismét várta őt a gyakorlati harci tevékenység. Mikor 1920 szeptemberében ellenforradalmi jelenségek híre érkezett a Kaukázuson túlról, az egész tiszti iskolát Bakuba vezényelték. Hajóval mentek lefelé a Volgán. „Jellemző az akkori nehéz viszonyokra, hogy mindnyájan egy uszályon mentünk, mégpedig olyanon, amelyen lék volt. Néha majdnem elsüllyedtünk.” Asztrahányból másik hajó vitte őket Bakuba.

Azerbajdzsánban nehéz volt a szolgálatuk. Bandák garázdálkodtak ezen a területen. „Olyan volt az életünk, hogy nappal tanultunk, éjjel pedig őrszolgálatot teljesítettünk. El lehet képzelni, hogy elvásra nagyon kevés idő jutott.” Király elvtárs is részt vett nem egy bevetésen a lázadó hordák ellen. 1920 végére a tiszti iskolások szép eredményeket értek el. A bandákat széjjelverték, s maradványaik véres fejjel menekültek Perzsia felé.

Király elvtárs 1921 márciusában Grúzia földjén harcolt. Részt vett Tbiliszi ostromában. „Nagyon fájdalmas volt számomra, hogy ezúttal nem vad fegyérgárdisták, hanem félrevezetett munkások ellen kellett harcolnom. A mensevikek eléggé befolyásuk alatt tartották az ottani dolgozókat, s azok a »szocializmus« jelszavával fordultak ellenünk. Csak később látták be, hogy nekünk van igazunk.” Tbiliszi után a Grúz Hadiút mentében vett részt a tisztogató hadműveletekben egyes felkelő csoportok ellen.

Miután Grúzia földjén biztosították a szovjet hatalmat, Király elvtársat a kötelesség Örményország földjére szólította. Csapatával együtt részt vett Jereván felszabadtatásában. A szervezett ellenállás hamar megsűnt; a többi bajuk volt a hegyekben kóborló „dasnák” bandákkal. Sokat harcolt ellenük Király elvtárs a zengezuri hegyekben. „A dasnákok mellett török nacionalista banditák is garázdálkodtak örmény földön ekkor. Ez utóbbiak azt akarták, hogy ozmán föld legyen ez az egész vidék. Ennek érdekében

⁶ HK. 1957. 3—4. sz. 68. o.

kegyetlenül gyilkolták a szerencsétlen örmény lakosságot. Amerre jártak, pusztítás maradt utánuk. Ökölbe szorult a kezünk, amikor Karaklisz kisvárosban egyik kútból 9 halottat szedtünk ki, kiknek legyilkolása szintén az ő bűnük volt . . .”

Király elvtárs nem sokáig maradt a Kaukázuson túl. Mihelyt a Kaukázustól délre a rend helyreállt — mint tisztet — Moszkvába küldték azonnal. Amint a szovjet fővárosba ért, Bljuher marsall (akkoriban a Vörös Hadsereg legfőbb vezetőinek egyike), magához hívatta. „Megmondta nekem, hogy most a Távol-Keleten lesz szükség tapasztalt és kemény legényekre. Rám, mint volt partizánparancsnokra számít. Én természetesen vállaltam az újabb feladatot.” Király elvtársat ismét a Bajkál vidékére helyezték.

Először Csitába került, majd csapatával az 1. bajkáli lovas hadtest keretében a mandzsu határra küldték. „Elég hosszú vonalat kellett védenünk. Kevés időnk volt pihenésre, hiszen állandó bevetésen voltunk az ellenforradalmár bandák ellen. Ezen a határszakaszon bizony sokszor százkilométereket kellett lovagolnunk az őserdőben.” Király elvtárs a mandzsu határ mentén több kisebb ütközetben vett részt.

Nem sokáig lehetett azonban itt, mert újabb parancsot kapott. Az északi-keleti frontra helyezték el. „Kellemes meglepetésemre egykori parancsnokom és bajtársam: Karalandasvili volt megint a főnököm.” Nehéz feladatot kaptak: Pipiláj lázadó hordáit kellett kivenniük Jakuck városából. Nehéz volt az út odáig. Háromezer kilométer (!) utat kellett megtenniük szánon. „Micsoda óriási távolság volt is ez! Bizony közben számtalanszor eszembe jutott, hogy valamikor nagy szó volt, ha falumból megtettem öt kilométer utat a következő községbe. Most aztán hozzászokhattam a szédítő messzeségekhez . . .”

Jakuck felszabadítása után a következő feladat az volt, hogy a lázadó fehér bandákat a Csendes-óceán felé nyomják vissza. Újabb kétezer kilométer út következett Ochock felé. „Megint szánon tettük meg az utat. A távolságok már ezúttal nem is voltak olyan szokatlanok.” Az üldözés sikeres volt. A fehéreket szétverték; Pipiláj parancsnokot is elfogták. S egy 1922-es késő téli napon megpillantották a tengert. „Leírhatatlan érzés volt számomra, mikor a Csendes-óceán habjai zúgtak lábaim alatt. Még életemben nem jutottam el ilyen messze szülőföldemtől . . .”

1922 tavaszától 1923 nyaráig az Ochocki-tenger partvidékén, majd az Amur mentén teljesített határvédő szolgálatot. „Néhányszor japán ügynököket fogtunk el. Volt elég bajunk a mandzsúriai »hunhuz« bandákkal is; ezek nem politizáltak, hanem egyszerűen csak raboltak, ennyiben egy fokkal becsületesebbek voltak az imperialistáknál és a fehérgárdistáknál. Ezek a hunhuzok később már nem mertek átjönni, mert nagyon félték tőlünk; inkább maradtak Mandzsúriában, ahol az ottani zavaros viszonyok közepette biztonságosabban tudtak fosztogatni.”

1923 nyarán Király elvtársat újabb iskolára küldték Irkuckba. Majd — még ugyanennek az évnek a végén — váratlan fordulat következett be életében. Leszerelési parancsot kapott. „Bizony, szokatlan volt megválni az egyenruhától, amelyet éveken át viselt. Furcsa érzés volt ismét civilnek lenni, miután kilenc éven át katonának számítottam . . .” Király elvtárs erdész lett. Először a Bajkál-tó vidékén levő hatalmas erdőségekben dolgozott. Később — a 30-as évek elején — Közép-Ázsiába került.

Kazahsztán, Kirgizisztán, Üzbekisztán, Tadzsikisztán: ezek a távoli szovjet köztársaságok voltak Király elvtárs életének újabb állomásai. A hatalmas Tien-Sán, majd a Pamir vidékeit eléggé jól megismerte. Ezen a vidéken erdészként dolgozni nem volt éppen zavartalan és békés foglalkozás. Gyak-

ran törtek be bandák a szomszédos Afganisztánból a Kínai-Turkesztánból. „Itt bizony nem szakadtam el a katonai gyakorlattól. Mert bizony nemcsak erdészek, hanem határőr-kisegítők is voltunk. Gyakran bizony éjszaka felverték álmomból, hogy megint itt vannak a banditák, lovat lopni és erdőt gyűjtogatni. Ilyenkor aztán kaptam a puskát, lóra ültem, és mentem a határőrökkel e nemkívánatos látogatók üldözésére. Legtöbbször sikerült is ezeket elfognunk...” 1938-ban volt utoljára ilyen bevetésen.

A honvagy érzése gyakran kínozza Király elvtársat. Mikor befejeződtek az intervenció háborúk, gondolt arra, hogy látogatóba hazautazik. Rokonsága azonban megírta, hogy haza ne jöjjön, mert rögtön letartóztatnák. (Így járt bátyja: Király Sándor is, aki a kaukázusi fronton harcolt Gyenyikin ellen, a résztvevője volt a „*vasáradatnak*”⁷). Csak levélben tartotta az összeköttetést az otthoniakkal. Édesapja halála (1927) után ez a kapcsolat is megszakadt.

1941-ben Leninabadban élt, amikor Hitler hordái rátörtek a Szovjetunióra. Király elvtársat (ki már túl volt a hadköteles koron) nem hívták be katonának. Erdészként azonban most is gyakran teljesített őrszolgálatot. 1944-ben Taskentbe került. Ennek az évnek az őszén hallott először szülőföldjéről a rádióban. Debrecen felszabadulását megtudva, azonnal a nem messze levő szabolcsi vidékre gondolt. „Vajon hogyan fogadják szülőfalumban a mieinket? Vajon hogyan fog ott kibontakozni az új élet, grófoktól és csendőröktől mentesen? Vajon kik élnek még a régi derék emberek közül? Ezek a kérdések foglalkoztattak engem esténként. Úgy sajnáltam, hogy én oly messze távol élek tőlük...”

Taskentben 1950-ig élt, majd onnan került át a Krimbe. Ott dolgozott tovább, míg aztán nyugdíjba nem ment. Megbecsült ember, mint a SZKP régi tagja és veterán vöröskatona. Az utóbbi években nagy élmény volt számára, hogy 1959-ben Magyarországra látogathatott. „Negyvennégy esztendő után ismét viszontláthattam szülőföldemet. Bizony, alig ismertem rá a hazai vidékre. Több, mint négy évtized után olyan jól esett e nagy változásokat nézni. Láthattam a falum népét, ma is élő sok egykori ismerősömet jólétben és boldogságban. Éreztem, hogy nem harcoltam hiába. Mert az ő szabadságukért folyt a küzdelem akkor is, mikor annak színhelye a messzi Szibériában és Közép-Ázsiában volt...”

Nagy idők élő szemetnűinak szavai mindig érdekesek a történész számára. Különösen vonatkozik ez olyan esetekre, amikor vérzivataros korban, nagy messzeségekben zajlanak le fontos események. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és az intervenció háború harcaiban százezernyi magyar munkás és paraszt vett részt. Sok írásos emlék maradt fenn tevékenységükről, de távolról sem annyi, amennyi teljes képet tudna adni részvételükről a szocialista forradalomban.

Ezért érdekesek a mi számunkra az olyan visszaemlékezések, mint Király Jánosé. Az általa rendelkezésünkre bocsátott anyag a következő okokból jelentős:

1. Számos adatkiegészítéssel szolgál a magyar vöröskatonák részvételéről a szibériai távol-keleti és kaukázusi frontszakaszokon az 1917—22. közötti időszak küzdelmeiben. Király János pedig ezekből a harcokból nagyon is kivette részét. (Így ismeretlen volt eddig a Karalandasvili vezette — jelentős részben magyarokból álló — partizáncsoport 1918—19. évi működésére vonatkozó anyag.)

⁷ Célzás Szerafimovics ismert regényére.

2. Igen keveset tudunk még arról, hogyan szolgálták a szovjet haza védelmét az intervenciós háború befejeződése és a Nagy Honvédó Háború kitörése közötti időszakban az ott élő magyar elvtársak. Király János 1922—23. évi határőri szolgálatáról, valamint a 30-as években a közép-ázsiai Tien-Sán és Pamir hegyekben a betörő bandák elleni elhárító tevékenységéről szóló emlékezései ezen a téren hézgapótló szerepet töltenek be.

3. „Az én életem olyan mozgalmas és eseménydús volt — mondotta Király elvtárs —, hogy talán még regényíró sem tudná izgalmasabb formába önteni.” Valóban, az ő élete és pályafutása író tollára kívánkozik. Király János megérdemli mindnyájunk megbecsülését. Élete és bátor harca a szovjethatalomért példakép lehet az ifjúság számára. Ha nem is emelkedik ki annyira társai sorából, mint Zalka Máté — kétségtelen, hogy a szocialista forradalom magyar harcosainak átlagából kimagaslik.